

2.Ünite: Kültür ve Miras

TÜRKLERİN ANA YURDU

2.1. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur

Türklerin tarih sahnesine çıkışları Orta Asya'dır. Orta Asya'nın sınırları; Doğuda Kingan Dağları, Batıda Hazar Denizi, Güneyde Himalaya Dağları, Kuzeyde Sibirya'dır.

*** Orta Asya Türkistan olarak da ifade edilmektedir. Türkistan kelimesinin anlamı Türk yurtdur.

*** Orta Asya'da karasal iklim görülmektedir bu nedenle kışlar çok soğuk ve genel olarak yağış azdır bu durum Türklerin çok zor yaşam koşullarında hayatlarını devam ettirmelerine neden olmuştur.

Orta Asya'nın Coğrafi Özelliklerinin Türklerin Yaşamına Etkileri

1. Yazın sıcaklarda yüksek yaylalarda, kışın soğuklarda alçak kışlaklarda yaşamayı gerektirmesi nedeni ile Konargöçer (göçebe) hayat benimsenmiştir.

2. Şehirler yerine çadırlarda yaşamak tercih edilmiştir.

3. Coğrafi koşulların göçebe hayata neden olması tarım yerine hayvancılığın gelişmesine neden olmuştur.

4. Sürekli göç halinde olunulması savaşçı bir toplum oluşmasına neden olmuştur.

NOT: Türklerde hayvancılığın yapılması dokumacılığın gelişmesine neden olmuştur. Halı ve kilim başta olmak üzere bu dönemde pek çok dokumacılık ile yapılan ürünler Türklerin hayatında yer alır.

İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

*** Türkler hükümdarlık yetkisinin kendilerine GÖK TANRI tarafından verildiğine inanıyorlardı. Bu yetkiye KUT denirdi.

*** Kutun kan yoluyla babadan oğula geçtiği kabul ediliyordu. Kanında kut olan herkes devlet yönetiminde hak sahibiydi. Bu nedenle Türklerde ülke hanedan üyelerinin ortak malı sayılmıştır.

*** Kut anlayışı hükümdar öldüğünde hanedan üyeleri arasında taht kavgaları yaşanmasına neden olmuştur.

*** İlk Türk Devletlerinde devlet işleri Kurultay (Toy) adı verilen mecliste görüşülürdü. Devleti yöneten kişilere Han, Hakan ve Kağan ünvanları verilirdi. Hakan'ın eşine Hatun (Katun) denirdi. Hatun da devlet yönetiminde etkilidir ve gerektiğinde hükümdarın vekili olarak devleti yönetir, elçileri kabul ederdi.

Hukuk

*** Türkler, yarı göçebe yaşam tarzını benimsedikleri için gelişmiş bir yazılı kültüre sahip değillerdi. Yazılı hukuk kuralları da bulunmazdı. Türklerde sosyal ve siyasal yaşamı düzenleyen yazılı olmayan hukuk kurallarına TÖRE adı verilirdi. Töre;adalet, eşitlik ve iyiliğe dayanırdı. Töreye kağan bile uymak zorundaydı.

Din ve İnanış

Türkler İslamiyetten önce “GÖKTANRI” dinine inanmaktaydı.

*** Türkler, ölülerinin ardından yuğ adı verilen cenaze törenleri düzenlerlerdi. Ölümünden sonraki yaşama inandıkları için ölünün değerli eşyaları ve silahları da mezara konurdu.

*** Mezarların etrafına, kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar küçük heykeller dikilirdi. Buna balbal, mezarlara ise kurgan denirdi.

Ekonomik ve Sosyal Hayat

Türk devletlerinde halk sınıflara ayrılmazdı. Toplumda eşitlik vardı. Toplumun en küçük birimi (oğuş) aileydi. Ailelerin birleşmesiyle sülale (Uruğ), sülalelerin birleşmesiyle boy (aşiret), boyların birleşmesiyle budun(millet), budunların birleşmesiyle devlet(il) meydana geliyordu.

Aile > Sülale > Boy> Millet > Devlet

*** Orta Asya'nın iklimi ve yeryüzü şekillerinden dolayı Türklerde ekonomini temelini Hayvancılık oluşturuyordu. Koyun ve at yetiştirilen önemli hayvanlardır. Atı evcilleştiren ilk toplum Türklerdir.

Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri

1.Asya Hun Devleti

2. Göktürk (KÖK TÜRK) Devleti

3. Uygur Devleti

Asya Hun Devleti (BÜYÜK HUN DEVLETİ)

- ❖ Başkenti Ötüken'dir.
- ❖ Kurulduğu tarih kesin olarak bilinmemektedir.
- ❖ Tarihte bilinen İLK TÜRK Devleti'dir.

*** Destanları Oğuz Kağan Destanı'dır.

❖ Bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. Teoman'dan sonra yerine oğlu METE HAN geçmiştir.

❖ Asya Hun devleti METE HAN zamanında en geniş sınırlarına ulaşmıştır.

*** Mete Han döneminde; diğer Türk devletlerine de örnek olacak "onluk sistem"e dayalı ilk düzenli Türk ordusu kuruldu.

❖ Çinliler Türk akınlarına karşı koymak için ÇİN SEDDİ' ni yaptılar. (İnsan eli ile yapılmış aydan bile görülebilen seddin uzunluğu 1845 km, yüksekliği 15m genişliği 9 metredir.)

*** Türkler Çinlileri yenmesine rağmen orayı almamışlar ve vergiye bağlamışlardır. Çünkü Çin çok kalabalık olduğu için Türkler kültürlerini kaybetmekten, kalabalık Çinliler arasında eriyip yok olmaktan korkmuşlardır.

❖ Büyük Hun Devleti VERASET SİSTEMİ ve ÇİN SİYASETİ nedeniyle Doğu ve Batı Hun Devleti diye ikiye ayrıldı. Batı Hunları ARAL GÖLÜ civarına göç etmek zorunda kaldılar. Doğu Hunları ise Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrıldı. Ve daha sonra Çinliler tarafından ortadan kaldırıldı.

Göktürk Devleti (KÖKTÜRK)

❖ 552'de Bumin Kağan önderliğinde Ötüken merkez olmak üzere kuruldu.

*** Tarihte Türk adını ilk defa devlet adı olarak kullanan ilk topluluktur.

❖ Hunlardan sonra Türk boylarını bir araya toplayan ikinci Türk devletidir.

❖ İlk Türk alfabesini kullanmışlardır. (Göktürk alfabesi)

❖ Destanları Ergenekon Destanı'dır.

❖ Bumin Kağan'ın yerine geçen Mukan Kağan zamanında devlet en parlak dönemini yaşadı.

❖ Göktürk Devleti, Çin entrikaları sonucu, 582 yılında Doğu ve Batı Göktürkler olarak ikiye ayrıldı. Daha sonra Doğu ve Batı Göktürkleri Çin hakimiyeti altına girdiler.

II. Göktürk Devleti (KUTLUK DEVLETİ)

❖ Göktürk Devleti'nin Çin hakimiyeti altına girmesinden sonra Türkler 50 yıl boyunca bağımsızlık özlemi ile yaşadılar.

❖ Sonunda 682 yılında Kutluk Kağan önderliğinde Çin'e karşı ayaklanma başarılı olmuş ve 2. Göktürk (Kutluk) Devleti kurulmuştur.

❖ Ünlü hükümdarları Bilge Kağan döneminde, Kültigin ve Tonyukuk ile birlikte, en parlak dönemlerini yaşadılar.

❖ Bilge Kağan'ın ölümünden sonra zayıflayarak Basmil, Karluk ve Uygurlar'ın isyanı sonucu yıkıldılar.

GÖKTÜRK KİTABELERİ

✓ Gök Türklerden günümüze kalan en önemli eser Orhun Yazıtlarıdır. (Göktürk Kitabeleri) Bu kitabeler Bilge Kağan, Kültigin Kağan ile Vezir Tonyukuk adına dikilmiştir.

✓ Bu yazıtları Danimarkalı Wilhem Thomsen (Vilyım Tamsın) çözmüştür.

✓ Bunlar Türk tarihi ve Edebiyatının ilk yazılı belgeleridir. Bundan önceki Türk tarihini Çin kaynaklarından öğreniyoruz.Çünkü Türkler yazıya geç geçmişlerdir.

✓ Bu yazıtlarda Göktürk Tarihi ve Türk Uygarlığı hakkında önemli bilgiler verilmektedir.

Uygur Devleti

❖ Kutluk Bilge Kül Kağan tarafından kuruldu. Başkenti (merkezi) Karabalgasun'dur.

*** Yerleşik yaşamı benimseyen ilk Türk topluluğudur. (Tarım ile uğraştıkları için)

*** Maniheizm'i benimsediler. Mani dini et yemeyi ve savaşmayı yasaklıyordu. Bu sebeple Uygurlar savaşçılık özelliklerini kaybettiler.

❖ Tarım, sanat, ticaret alanında çok ilerlemişlerdir.

❖ 18 harfli Uygur Alfabesini hazırladılar.

❖ Tahta harflerden Matbaayı oluşturdular, pamuktan KAĞIT yaptılar.

*** Destanları Türeyiş Destanı ve Göç Destanıdır.

❖ 840 yılında Kırgız Türkleri tarafından yıkıldılar.

UYARI: Uygurların yerleşik yaşama geçmelerinde etkili olan faktörler;

** Tarım ve ticaretle uğraşmaları

** Mani dinini benimsemeleri (Çünkü mani dini et yemeyi yasaklıyordu. Bu sebeple tarımla uğraşmışlardır.)

KAVİMLER GÖÇÜ(375)

Batı Hunları Çin'in ve Doğu Hunları'nın baskısıyla Aral Gölü civarına göç etmişlerdi. Burada 200 sene hayatlarını sürdüren Batı Hunlarının nüfusları arttı. Toprakları yetersiz kalmaya başladı. Ve başka Türk Boylarının katılmasıyla güçlendiler.

MS. 374 yılında VOLGA (İTİL) nehrini aşarak Batı'ya (Avrupa'ya) doğru ilerlemeye başladılar. Türklerin bu ilerlemeleri karşısında önlerinde bulunan Vizigot, Ostrogot, Vandal, Sakson, Frank, Germen gibi bir çok kavim hareketlenerek Türklerden kaçmaya başladılar. Böylece Batı Hun Türklerinin, sebep olduğu bu olaya tarihte KAVİMLER GÖÇÜ adı verilir.(375)

KAVİMLER GÖÇÜNÜN SONUÇLARI

- Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı.(395)
- Avrupa'nın yapısı değişti. İngiltere, Fransa gibi Avrupa devletlerinin temeli atıldı.
- Barbar kavimler arasında Hristiyanlık hızla yayıldı.
- Avrupa'da FEODALİTE (derebeylik) adı verilen yönetim biçimi ortaya çıktı.
- İlk çağ kapandı, Ortaçağ başladı.

Feodalite (Derebeylik): Zengin toprak sahibi olan kişilerin oluşturduğu sistemdir. Toprakta çalışan köylüler toprakla birlikte alınıp satılabilirdi.

İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılması

2.2. *İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.*

İslamiyet'ten Önce Arap Yarımadasının Durumu

CAHİLİYE DEVRİ

• İslamiyet'ten önce Arap yarımadasında Putperestlik yaygındı. Diğer dinler:

-Sabilik : (Yıldız ve gök cisimlerine tapma)

-Mecusilik: (Zerdüş inancı. Ateşe tapma)

-Hristiyanlık

-Yahudiler

-Hanif : (Hz.İbrahim'in tek tanrı inancı. Puta tapmazlar, içki içmezler ve haksızlık yapmazlardı. Hz. Muhammed'in anne ve babası da Hanif dinine bağlıydılar.)

• Bu dönemde kabileler arasında siyasi birlik yoktu, kavgalar vardı. Sadece haram aylarda savaşmazlar bu dönemde Kabe'deki putları ziyaret ederlerdi.

• İnsanlar arasında eşitlik yoktu.Köle ticareti yapıldı.

• Arap toplumu göçebe (bedevi) ve yerleşik halk olmak üzere ikiye ayrılırdı.

Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslamiyetin Ortaya Çıkması

❖ Hz. Muhammed 571 yılında Mekke'de doğdu. Annesinin adı Âmine,babasının adı Abdullah'tır.

❖ Babası Hz Muhammed doğmadan öldü, ona dedesi Abdülmuttalib baktı. Dedesi ölünce bu kez amcası Ebu Talib'in yanında kaldı.

❖ Hz. Muhammed amcası ile ticaret yaptı.

❖ Güvenirliğinden dolayı "Muhammed'ül emin" (Güvenilir Muhammed) adıyla anıldı.

❖ 25 yaşında Hz. Hatice ile evlendi.

❖ 40 yaşına doğru toplumdan uzaklaşarak zamanın çoğunu Hira Mağarasında geçirmeye başladı.

- ❖ Burada Cebrail (a.s) ona ilk vahiyi getirdi ve peygamberliği başladı. (611)
- ❖ Hz. Muhammed'e ilk inananlar: -Hz.Hatice -Hz.Ali -Hz.Ebubekir -Zeyd b. Harise

*** Hz. Muhammed Mekkeliler tarafından tehdit edilince Mekke'den Medine'ye göç etti. 622 yılında yapılan bu göçe “**Hicret**” adı verilir.

*** Mekke'den Medine'ye göç edenlere “Muhacir” (göçmen), Medinelilere de “Ensar” (Yardımcı) adı verilir.

*** Hicretle Medine'de ilk İslam Devleti kurulmuş oldu.

H. Muhammed Dönemi Savaşları

1. Bedir Savaşı (624)

Sebeb: Müslümanlar Mekke'den göç ederken bütün mallarını bırakmışlardı. Bunlara karşılık Mekke kervanını vurmaya karar verdiler.

Sonuç: Zafer Müslümanların oldu. Esirler 10 Müslüman çocuğa okuma yazma öğretirlerse serbest kalacaklardı.

Önemi: Mekke ile Medinelilerin ilk savaşıdır. Savaşın diğer bir ismi de Akrabalar savaşıdır. Savaş sonunda Hz. Muhammed'in esirler ile ilgili aldığı karar eğitime ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Uhud Savaşı (625)

Sebeb: Mekkeliler Bedir Savaşı'nın öcünü almak istediler.

Sonuç: Hz. Muhammed yaralandı. Mekkeli müşrikler kazandı.Müslümanlar yenildi.

Önemi: Müslümanlar peygamberin sözünü dinlememenin cezasını ilk kez çektiler.

Hendek Savaşı (627)

Sebeb:Mekkeliler İslamiyet'in yayılmasını istemiyorlardı.

Sonuç:Selman-ı Farisi adlı bir İranlının tavsiyesi ile Medine'nin etrafında hendekler kazıldığı için Mekkeliler geri dönmek zorunda kaldılar.

Önemi: Hendek Savaşı, Mekkelilerin Müslümanların üzerine yaptığı son saldırı oldu. Bundan sonra Mekkeliler savunmaya çekildiler.

Hudeybiye Antlaşması (628)

Taraflar: Mekkeli müşrikler – Medinelî Müslümanlar

Önemli maddeleri:

1-Her iki taraf birbiri ile 10 yıl savaşmayacak.

2-Müslüman olup Medine'ye giden kişiler Medine'ye alınmayacak, Medine'den Mekke'ye gelenler ise geri verilmeyecek. (Bu madde daha sonra kaldırılmıştır. Çünkü Medine'ye alınmayan Müslümanlar Mekke'ye dönmediler ve Mekke ile Medine arasında kalıp Mekke kervanlarını vurmaya başladılar.)

Önemi: Mekkeliler Müslümanların varlığını kabul etmişlerdir.

Mekke'nin Fethi (630)

*** Hz.Muhammed, Kabe'yi ziyaret ederek putları kırmıştır.

*** Bütün Mekkeliler İslamiyet'i kabul ettiler.

H. Muhammed'in Vefatı

H. Muhammed, son seferi olan Tebuk seferinden dönüşte hastalandı. İmamlığı Hz.Ebubekir'e bıraktı ve 8 Haziran 632'de vefat etti.

Dört Halife Dönemi

H. Muhammed'den sonra Dört Halife dönemi başladı. Halifeler seçimle iş başına geldiler.Bu sebeple Cumhuriyet Dönemi de denir. Bu dört halifenin isimleri sırasıyla şöyledir.

1. Hz. Ebubekir

2. Hz. Ömer

3. Hz. Osman

4. Hz. Ali

Hız. Ebubekir D6nemi (632-634)

- Ortaya çıkan yalancı peygamberler sorununu 6zd6.
- Zekat ve vergi vermeyen, dinden d6nen kabileler ile savaşarak M6sl6manları tekrar Medine etrafına topladı.
- Kur'an ayetleri birleştirilerek kitap haline getirildi.

*** Savaşlarda hafızların şehit olmaları 6zerine Kur'an ayetleri kitap haline getirilmiş ve b6ylece Kur'an değişmeden g6n6m6ze kadar gelmiştir.

Hız. 6mer D6nemi (634-644)

- Seçimle başa geldi. Adaleti, doğruluğu ve cesareti ile 6n yapmıştır.
- Kuzey Afrika'nın fethine başlanarak, Mısır'ın tamamı fethedildi.
- Sasaniler ile yapılan Kadisiye (636), Celula (637) ve Nihavent (642) savaşlarının sonucunda İran ve Irak toprakları M6sl6manların eline geçti, Sasani İmparatorluğu'na son verildi.

Hız 6mer ve Teşkilatlandırma alışmaları

- Fethedilen topraklar adı verilen y6netim birimlerine ayrılmıştır. Bu illere valiler tayin edilmiştir.
- D6zenli ordu ve ordugâhlar kurulmuştur.
- Mali ve askeri amaçlı divan 6rg6t6 kurulmuştur.Devlet hazinesi kurulmuştur.
- Adli teşkilat kurularak illere kadılar tayin edildi.
- İktisadi sistemi uygulanmaya başlamıştır.
- Hicri takvim kullanılmaya başlandı.

*** Hız 6mer zamanında teşkilatlanma çalışmalarının yapılma sebebi; fetihlerle 6lke sınırlarının genişlemesidir.

Hız. Osman D6nemi (644-656)

- İran'ın fethi tamamlanmıştır.
- İşlam devletinin ilk donanması bu d6nemde kuruldu ve Kıbrıs fetih edildi (denizcilik)
- Kur'an 6ęaltılarak 6nemli merkezlere g6nderildi.

Hız. Ali D6nemi (656-661)

- Hız Ali d6neminde siyasi sebeplerden dolayı M6sl6manlar arasında; İşlam'da ilk ayrılıklar yaşandı.

*** Hız Ali'nin şehit edilmesinden sonra d6rt halife d6nemi sona ermiştir.

EMEVİLER D6NEMİ (661 -750)

- Bu d6nemde halifelik, saltanat haline getirildi.(Halifelik babadan 6ęula geçmeye başladı.)
- Arap olmayanlara k6t6 davranarak Arap milliyetçiliğini başlattılar. Emeviler kendi soylarını, Arap olmayan M6sl6manlara karşı 6st6n tutarak Arap milliyetçiliğini savundular. Bu nedenle İşlamiyet T6rkler arasında bu d6nemde yayılmamıştır.
- Bu d6nemde İşlamiyet İşpanya'nın fetihi ile ilk kez Avrupa'da yayılmaya başlandı (End6l6s Emevi Devleti)
- *** Arap olmayan M6sl6manlara değer vermemeleri nedeni ile Abbasiler tarafından yıkıldı.

ABBASİLER (750-1258)

- Abbasiler, Arap milliyetçiliğini terk ederek,
- Talaş savaşından sonra T6rk-Arap ilişkilerini arttırmışlardır.
- Abbasilerin hoşg6r6l6 politikası sonucunda İşlamiyet daha hızlı yayılmış ve T6rkler bu d6nemde İşlamiyet'i kitleler halinde kabul etmişlerdir.
- Abbasiler bilime 6nem verdiler. Harezmi gibi birçok bilgin bu d6nemde yetişti.
- Abbasiler T6rk askerleri ve aileleri için "Samarra" şehrini kurdular.

*** Abbasiler 751 yılında Çin ile Orta Asya'nın egemenliği için Talas Savaşını yapmıştır bu savaş sırasında T6rkler Abbasileri desteklemiş ve savaştan sonra kitleler halinde m6sl6man olmuşlardır.

İslamiyet ve Türkler

2.3. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.

Talas Savaşı

Abbasilerle Çinliler arasında yapılan "Talas Savaşı"nda Türkler Abbasileri desteklemişlerdir. Abbasiler savaşı kazanmıştır. Bu savaştan sonra Türkler İslamiyet'e geçmeye başladı.

*** Türkler ilk kez Müslümanlar ile Hz. Ömer dönemin de karşı karşıya gelmiş ve Türklerin Müslüman olmaları 300 yıllık bir süreçte gerçekleşmiştir. Türklerin İslamiyete geçmelerinin gecikmesinde Emevi Devleti'nin uygulamış olduğu ırkçı politika (Mevalim) etkili olmuştur.

*** İlk Müslüman Türk boyu : Karluklar, ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılardır.

Talas Savaşının Önemi:

•Orta Asya Çin egemenliğine girmekten kurtuldu.

•Talas savaşı kağıt, matbaa, barut ve pusula gibi teknik buluşların dünyaya yayılmasında etkili oldu.

Türklerin İslamiyet'e Girmelerinin Nedenleri

- İslam dini ile Gök Tanrı dini arasındaki benzerlik. (Tek Tanrı inancı)
- İslamiyette ve Türklerde Ahiret inancının olması.
- Türklerdeki Cihan Hakimiyeti düşüncesi ile İslamiyetteki Cihad anlayışının benzerliği
- İslamiyetteki ahlak anlayışı ile Türklerin anlayışının benzerliği.
- Abbasilerin hoşgörülü tutumu.

Türklerin İslamiyet'e Hizmetleri:

- İslamiyet'in yayılmasında etkili oldular.
- Haçlı seferlerine başarıyla karşı koydular.
- Halifeliği dış tehlikelere karşı korudular
- İslam ülkelerinde bilimin gelişmesini sağladılar.

İlk Müslüman Türk Devletleri

1.Karahanlı Devleti (İlk Müslüman Türk Devleti)

Uygurların yıkılması ile Karluklar, Çiğil ve Yağma Türkleri ile birleşerek Karahanlılar Devleti'ni kurdular (840).

*** Satuk Buğra Han, İslamiyeti kabul etti.

*** Karahanlılar, 960 yılından itibaren Müslüman bir Türk devleti haline geldi.

- Türkçeyi resmi dil kabul ettiler.
- Ticareti geliştirmek için ribat adı verilen kervansaraylar yaptılar.
- Karahanlılar, iç karışıklıklar sonunda doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Doğu Karahanlılar Karahitaylılar tarafından ortadan kaldırıldı (1211).
- Batı Karahanlılar ise Harzemşahlar tarafından yıkıldı (1212).

Karahanlılar ve İlk Türk- İslam Eseleri

**** Kaşgarlı Mahmut "Divan_1 Lügâti Türk" adlı eseri yazmıştır. Amacı Türkçe'nin Arapça'dan zengin bir dil olduğunu anlatmak ve Araplara Türkçe'yi öğretmektir.

**** Yusuf Has Hacıp "Kutadgu Bilig" adlı eseri yazmıştır. Kutadgu Bilig Mutluluk Bilgisi anlamına gelir. Bu eserde devlet yönetimi ile ilgili öğüt ve ahlak konusunda bilgiler verir. İnsanların iyi olması için neler yapması gerektiğini anlatır.

2.GAZNELİLER

Gazneliler Devleti, Afganistan'ın Gazne şehrinde kurulmuştur.

- Kurucusu Alp Tekin'dir.
- Gazellilerin en parlak dönemi Sultan Mahmut (Gazneli Mahmut) devridir.
- Gazneli Mahmut Hindistan üzerine 17 sefer düzenledi. Amaç İslamiyet'i yaymaktır.
- Sultan ünvanını ilk kez Gazneli Mahmut kullanmıştır.
- Gazneli Mahmut bilime ve sanata önem verirdi. (Biruni için Gazneli Mahmut sarayının en değerli hazinesi ifadesini kullanmıştır.)
- Gazneliler Selçuklular ile yapmış oldukları 1040 Dandanakan Savaşını kaybedince yıkılma sürecine girdiler.

3. Büyük Selçuklu Devleti

Kurucusu Selçuk Beydir.

*** Çağrı ve Tuğrul kardeşler Anadolu'ya akınlar düzenledi.Yapılan bu akınlarda amaç: Anadolu'yu tanımak ve keşfetmekti.

- 1040 yılında Gaznelileri Dandanakan Savaşında yenince Büyük Selçuklu devleti resmen kuruldu.
- En geniş sınırlara Melikşah döneminde ulaşıldı.
- Tuğrul bey hükümdar olunca adına para bastırdı, hutbe okuttu.Sultan olan kişi kendi adına para bastırır ve hutbe okuturdu.
- 1048'de gerçekleşen Pasinler Savaşı, Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı ilk zaferdir.

Malazgirt Savaşı (1071):

- Anadolu'ya akınlar düzenleyen Selçuklu hükümdarı Alparslan ile Bizans İmparatoru Romanos Diyagones (Romen Diyojen) arasında yapıldı. Selçuklular bu savaşı kazandı.

Malazgirt Savaşı'nın önemi:

- 1- Anadolu'nun kapısı Türklere açıldı.Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladılar.
- 2- Anadolu'da Türk Devletleri kurulmaya başladı.
- 3- Türkiye Tarihi başlamıştır.
- 4- Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi sonucunda Bizans Avrupa'dan yardım isteyince Haçlı Seferleri meydana geldi.

** Nizamülmülk Selçukluların en ünlü veziridir. Çok iyi devlet adamıdır. Aynı zamanda dönemin üniversitesi sayılan "Nizamiye Medreselerini" kurdu. Ayrıca "Siyasetname" adlı eser yazmış. Bu eserde devlet işlerinin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır.

- Selçuklular en geniş sınırlara Alparslan'ın oğlu Melikşah döneminde ulaşmıştır. Melikşah 1092'de öldükten sonra oğulları arasında taht mücadelesi olmuş ve ülke zayıflayarak 1157'de yıkılmıştır.

YENİ YURT ANADOLU

2.4. Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.

ANADOLU'NUN YURT EDİNİLMESİ

Anadolu'ya ilk Türk akınlarını 4. yüzyılda Hunlar 6. yüzyılda Sibir Türkleri gerçekleştirmiştir. Ancak iki Türk boyu da Anadolu'ya yerleşmemiştir. Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla gelen ilk Türkler Oğuzlardır. Bunun nedeni;

- Yaşadıkları Horasan bölgesinde diğer kavimler tarafından rahatsız edilmeleri
- Kalabalık bir nüfusa sahip olmaları,
- Anadolu'nun yerleşmeye çok uygun bir yer olması, (Doğa! kaynaklarının zengin olması topraklarının verimli olması, ikliminin son derece elverişli olması)
- Anadolu'da güçlü bir devletin bulunmaması gösterilebilir.

Türk akıncılar Çağrı Bey komutasında Kafkasya üzerinden Doğu Anadolu Bölgesine kadar ilerlemişlerdir. Burada önlerine çıkan Bizans kuvvetlerini dağıtmışlardır. Çağrı Bey bir süre Anadolu'da kaldıktan sonra buranın Türklerin yerleşmesine uygun bir yer olduğunu anlamıştır. Çağrı Bey'in geri dönmesiyle Anadolu'ya yönelik Türk akınları devam etmiştir.

İlk Mücadeleler

PASINLER SAVAŞI (1048)

Türkler Anadolu'ya yönelik akınlarını Büyük Selçuklular döneminde daha planlı bir şekilde yapmışlardır. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey güçlü bir orduyu Anadolu'ya göndermiş, Bizans Devleti de Türkleri durdurmak için harekete geçmiştir. Ermeni ve Gürcü kuvvetlerinden de destek alan Bizans ordusu ile Erzurum yakınlarındaki Pasinler Ovası'nda savaş yapılmıştır. Selçuklular Bizans, Gürcü ve Ermeni kuvvetlerini Pasinler Savaşı'nda yenilgiye uğratmıştır. (1048). Bu zaferden sonra Türkler Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemişlerdir. Zaferin kazanılmasıyla Anadolu kapıları Türklere aralanmıştır.

UYARI: Türklerle (Büyük Selçuklu Devleti) Bizans'ın yaptığı ilk savaştır.

MALAZGİRT SAVAŞI (1071)

Büyük Selçuklular 'da Çağrı Bey ve Tuğrul Bey öldükten sonra tahta Çağrı Bey'in oğlu Alparslan geçmiştir. Bu dönemde Bizans, Selçukluların ilerleyişini durdurmak istiyordu. Bu yüzden tekrar Türklere saldırmıştır.

Türk akınlarını durdurmak için harekete geçen Romen Diojen komutasındaki Bizans ordusu ile Alp Arslan komutasındaki Selçuklu ordusu Malazgirt Ovası'nda karşılaştılar. Bizans ordusu ağır bir yenilgiye uğradı (1071).

Böylece;

- Türkler Anadolu kapılarını kendilerine açmıştır.
- Anadolu'nun Türkleşme süreci başlamıştır. Türkiye tarihi başladı.
- Bizans vergiye bağlanmıştır.
- Türkler boylar halinde Anadolu'ya gelerek yerleşmeye başladılar.
- Anadolu'da ilk Türk beylikleri kurulmaya başlamıştır.
- Haçlı Seferleri'ne zemin hazırlanmıştır.
- Selçuklu Devleti'nin İslâm dünyasındaki saygınlığı artmıştır.

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

*** Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklu Sultanı Alparslan komutanlarının birçoğunu Anadolu'nun fethi için görevlendirmiştir. Anadolu'nun fethine katılan beyler burada aldıkları yerlere yerleşerek birer beylik kurdular. Bu devletler görünüşte bağımsız hareket etmekle birlikte gerçekte Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlıydılar.

Saltuklular (1071- 1202)

Erzurum merkez olmak üzere kurulmuştur. İlk kurulan Anadolu beyliğidir. Gürcülerle ve Haçlılarla başarılı mücadeleler yapmışlardır. Mama Hatun Külliyesi en önemli eserleridir

Danişmentliler (1072- 1177)

Sivas'ta kurulmuş, Amasya, Tokat, Malatya ve civarına hâkim olmuşlardır. Bir dönem Anadolu'nun en güçlü beyliği haline gelmişlerdir. Anadolu'nun ilk medresesi olan Yağıbasan Medresesini yapmışlardır

Mengücekler (1072- 1277)

Erzincan civarında kurulmuştur. Rum ve Gürcülerle mücadele etmişlerdir. Sivas Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası en önemli eserleridir

Artuklular (1101- 1409)

Diyarbakır ve Mardin çevresinde Artuk Bey'in oğulları tarafından kurulmuştur. Hasankeyf, Harput ve Mardin kollarına bölünmüştür. Malabadi köprüsü en önemli eserleridir.

Çaka Beyliği (1081- 1093)

İzmir'de Çaka Bey tarafından kurulmuştur. Çanakkale, Edremit ve Ege adalarını fethetmişlerdir. Peçenekler'le ve I. Kılıç Arslan ile Bizans'a karşı ittifak yapmışlardır. Bizans'ın oyunları sonucu Selçuklular tarafından yıkılmıştır.

Anadolu'da Kurulan İlk Beyliklerin Önemi

- ◆ Bizanslılar, Haçlılar ve Gürcülerle mücadele ederek Anadolu'nun Türk yurdu olmasına büyük katkı sağlamışlardır.
- ◆ Türklerin düzenli ve güvenli bir şekilde Anadolu'ya yerleşmesini sağlamışlardır.
- ◆ Anadolu'da cami, medrese, türbe, kümbet, kervansaray, darüşşifa gibi mimari eserler yaparak Anadolu'yu bayındır hale getirmişler ve Türk kültürünün yerleşmesini sağlamışlardır.
- ◆ Ele geçirdikleri yerlere Türkçe adlar vererek Anadolu'ya Türkiye denmesini sağlamışlardır.

Türkiye (ANADOLU) Selçuklu Devleti (1075-1308)

Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'tır. 1074'te Anadolu'ya gelen Süleyman Şah önce Konya ve çevresini, ardından İznik'i ele geçirdi. İznik'i başkent yaparak Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti'ni kurdu (1075).

***II. Kılıçaslan Denizli yakınlarındaki Miryakefalon denilen yerde Bizans ordusunu ağır yenilgiye uğrattı. 1176 yılında kazanılan Miryakefalon Zaferi ile;

- Anadolu Türkmen birliği büyük ölçüde sağlandı.

- Anadolu'nun Türk yurdu olacağı ve böyle kalacağı kesinleşti.

- Bizans vergiye bağlandı.
- Avrupalı tarihçiler Anadolu'dan **Türkiye** (Türk-yurdu) olarak bahsetmeye başladılar.
- Bizans artık Türkler'i Anadolu'dan atma ümidini kaybetti, saldırıdan savunmaya geçti.
- Bizans'ın çağrısı üzerine III. Haçlı Seferi başladı.

Türkiye (Anadolu) Selçuklularının son dönemlerinde ise devlet içinde önemli bunalımlar ortaya çıkmıştır. Dönemin en önemli olayı **Baba İshak İsyanı'dır** (1240).

Baba İshak İsyanı'nın zorla bastırılması, Selçuklular'ın zayıfladığını ortaya çıkarmış ve Moğollar'ın Anadolu'yu işgaline ortam hazırlamıştır.

1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı'nda Selçuklular yenildiler.

Köseadağ Savaşı sonucunda;

- Kayseri, Sivas ve Erzincan Moğolların eline geçti.
- Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmadı. Birçok sanat eseri yakılıp yıkıldı.
- Anadolu Moğol hakimiyetine girmiştir.
- Sivas ve Kayseri yağmalanmıştır.
- Anadolu Moğollar tarafından yarım yüzyıl sömürülmüş ve Selçuklular Moğollar'a vergi vermeye başlamıştır.
- Anadolu'nun değişik yerlerinde beylikler kurulmuştur.
- Şehzadeler arasında taht mücadeleleri başlamıştır.
- Moğollar, Selçuklu topraklarını üç kardeş arasında paylaştırarak ülkeyi bölmüşlerdir.
- Anadolu Selçuklu Devleti parçalanmış ve yıkılışa geçmiştir.

1077'de kurulan Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti II. Mesut'un ölümü ile 1308'de yıkıldı.

HAÇLI SEFERLERİ

Avrupalıların din adamlarının önderliğinde birleşerek Hristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs, **Antakya** İskenderiye gibi yerleri almak amacıyla düzenledikleri seferlere “Haçlı Seferleri” denir. 1096 – 1270 yılları arasında sekiz kez sefer düzenlemiştir. Bunlardan ilk dördü Anadolu üzerinden diğerleri ise deniz yolu ile gerçekleştirilmiş, ancak başarılı olamamışlardır.

Haçlı Seferlerinin Nedenleri

A. Dini Nedenler

1. Hristiyanlarca kutsal sayılan **Kudüs, Antakya ve İznik'in** Müslümanlardan geri alınmak istenmesi.
2. Papa tarafından kurulan Kuluni Tarikatı'nın çalışmaları.
3. Papanın, sefere katılanlara cennet vaat etmesi.
4. İslâmiyet'in batıya yayılmasını engelleyerek Hristiyanlığı tekrar doğuya yayma düşüncesi

B-) Siyasi Nedenler

1. Türklerin (Selçukluların) Bizans'ı tehdit etmesi ve Bizans'ın Papadan yardım istemesi.
2. Papanın, sözünün geçtiği toprakları genişletmek istemesi.
3. Şövalyelerin ve asillerin macera arayışları.
4. Kralların ve senyörlerin topraklarını genişletme düşüncesi.
5. Orta Doğu'da Hristiyan devletler kurma düşüncesi.

C-) Ekonomik Nedenler

1. Avrupa'nın fakirliği karşısında İslâm dünyasının zenginliği.
2. Şövalyelerin ve asillerin zenginliklerini artırma düşüncesi.
3. Fakir Hristiyan halkın bu seferlerle zengin olma düşüncesi.
4. Müslümanların kontrolündeki İpek ve Baharat yollarının kontrolünü ele geçirme düşüncesi.

I. Haçlı Seferi (1096- 1099): Haçlılar Bizans'ın yardımıyla Anadolu'ya geçti. İznik'i aldılar. Türkiye (Anadolu) Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan Konya'ya kadar çekilerek burayı başkent yaptı. I. Kılıçarslan Danişmentliler ve Saltukluların da yardımıyla Haçlı ordusuna ağır kayıplar verdirdi. Haçlılar Anadolu'da ağır kayıplar vermelerine rağmen Kudüs, Antakya, Urfa ve Suriye'nin büyük bir kısmını ele geçirdiler.

II. Haçlı Seferi (1147- 1149): Musul Atabeyi İmadedin Zengi'nin Urfa'yı geri alması üzerine II. seferi başladı. II. Haçlı ordusunu Konya önlerinde II. Kılıçarslan yenilgiye uğrattı.

Haçlıların bir kısmı deniz yoluyla Kudüs'e ulaşırsa da önemli bir başarı elde edemediler.

III. Haçlı Seferi (1189-1192): Bu sefer, Eyyubi Devleti hükümdarı Selâhaddin Eyyubi'nin Hittin Savaşı ile Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine başladı. Haçlılar Kudüs'ü alamadan geri döndüler.

IV. Haçlı Seferi (1202-1204): Tahttan indirilen Bizans imparatorunun yardım istemesi üzerine İstanbul'a yapılan bir seferdir. Haçlılar İstanbul'u alarak burada bir Latin Devleti kurdular. İstanbul'dan Bizanslılar ise İznik ve Trabzon'da birer devlet kurdular.

Haçlı Seferlerinin Sonuçları

A. Dinî sonuçları

- Kilise ve din adamlarına olan güven **ilk defa** sarsıldı.
- Kilise ve papalık **ilk defa** güç kaybetmeye başladı.
- Kilise düşüncesi **ilk defa** zayıflamaya başladı.

B. Siyasî sonuçları

- Bu seferlerde pek çok derebeyin ölmesi üzerine derebeylik rejimi **ilk kez** gücünü kaybetmeye, buna karşılık merkezî krallıklar **ilk kez** güçlenmeye başladı.
- Anadolu'daki Türk ilerleyişi bir süre durdu.
- İslâm dünyası Anadolu Selçukluları ve Eyyubiler etrafında toplandı.
- Bizans'ın ömrü uzadı.

C. Ekonomik ve Teknik sonuçları

- Doğu-Batı arasındaki ticaret gelişti.
- Cenova, Marsilya gibi Akdeniz kıyılarındaki limanların önemleri arttı.
- Anadolu, Suriye ve Filistin toprakları zarar gördü.
- Avrupalılar İslâm medeniyetini yakından tanıdılar.
- Barut, pusula, kâğıt, matbaa gibi teknik buluşlar Avrupa'ya taşındı. Bunlar Avrupa medeniyetinin gelişmesini sağladı.
- Ticaret sonucunda Avrupa'da hayat standartları yükseldi. Ticaretle uğraşan ve burjuva olarak adlandırılan toplum kesimi güçlendi.

Medeniyete Yön Veren Yollar

2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıkla.

Ticaret Yolları

Tarih boyunca kullanılan önemli ticaret yolları bulunmaktadır. Kervanların geçtikleri ve üzerinde ticaret yaptıkları bu yollara verilen isim "ticaret yolu" adıdır. Üzerinde bazı malların alışverişinin yapıldığı yollara da aynı isim verilmektedir. Tarih boyunca en çok bilinen iki ticaret yolu bulunmaktadır İpek Yolu ve Baharat Yolu.

Ticaret Yollarının Önemi Nedir?

Eski dönemlerde insanlar ticaret yaparken günümüzdeki gibi rahat değillerdi. Günümüzde, bir ülkeden başka bir ülkeye gitmek için uçak kullanılırken eskiden ticaret ile uğraşan tüccarlar, aldıkları malları veya satacakları malları deve ve at sırtlarında başka ülkelere götürürlerdi. Bu nedenle ticaret yollarının devletler açısından önemi bir hayli büyüktür. Ticaret yollarına hâkim olan ülkeler ekonomik olarak daha güçlü ülkelerdi.

İpek Yolu

Çin'in Şian kentinden başlayıp Anadolu ve İstanbul'dan Avrupa'ya gider. Çin'den ipek ticareti yaygın olarak yapıldığı için yola bu ad verilmiştir. İpek yanında değerli porselen, kâğıt, baharat ve değerli taşlarda satılırdı.

*** Tarihte bu yolu ele geçiren devletler zenginleşmişler kaybedenler fakirleşip zayıflamışlardır.

*** Hunlar ve Göktürkler bu yol için Çin ile mücadele ederken, Göktürkler Bizans ile iş birliği yaparak Sasanilerin ipek yolu hakimiyetini kırmaya çalışmışlardır

*** Bu yol sayesinde doğu ve batı toplumları siyasal, sosyal ve ekonomik alanda birbirinden etkilenmişlerdir. Çinin bulduğu kâğıt-matbaa-barut-pusula gibi buluşlar bu yol ile Ön Asya'ya ve Haçlı Seferleri ile de Avrupa'ya geçmiştir.

Baharat Yolu

Hindistan'dan başlayan bu yolun bir kolu Basra Körfezi üzerinden Akdeniz'e diğer kolu ise Kızıldeniz – Mısır üzerinden Akdeniz'e uzanır. Akdeniz'e gelen ürünler limanlarda gemilere yüklenerek Avrupa'ya taşınırdı. Baharatlar Avrupa'da yetişmediğinden bu ticaret yolu aracılığıyla Avrupa'ya getirilir, bu nedenle oldukça pahalı olduğundan genellikle zenginler, soylular tarafından tüketilirdi. Etin bozulmasını önlemek , yemeklere tat katmak için kullanılmasının yanı sıra eczacılık, parfüm yapımında da kullanılmaktadır.

*** I. Selim (Yavuz) döneminde Mısır fethedilerek (1517) Baharat Yolu'nun kontrolü Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.

Not:

İpek ve Baharat yollarının Osmanlı kontrolünde olması nedeniyle Avrupalı devletler Doğuya (Hindistan – Çin) uzanan kendi kontrollerinde ticaret yolları bulmak için 15. Ve 16. Yüzyıllarda Coğrafi Keşifleri başlattılar. Keşifler sonucu Avrupalıların yeni ticaret yolu bulmasıyla İpek ve Baharat yolları ve Akdeniz limanları önem kaybetmiştir.